

ZENA V GOSPODARSTVU OD 13. DO 18. STOLETJA

(Prato, 3. do 15. aprila 1989)

V prvi polovici aprila je inštitut za ekonomsko zgodovino »Francesco Datini« v Pratu (Toskana) pripravil dvotedensko študijsko srečanje na temo »Žena v gospodarstvu od 13. do 18. stoletja«.

Program prvega tedna, t. i. »tečaj za izpopolnjevanje F. Melis«, je bil namenjen dvajsetim mlajšim tujim in domačim (italijanskim) raziskovalcem, ki so se že izkazali na strokovnem področju. Organizator jih je izbral glede na njihove prijave (s priloženimi bio- in bibliografijami, podatki o izobrazbi, znanju jezikov, priporočili uglednih znanstvenikov) in jim podelil štipendije. Udeležba je bila mednarodna: prevladovali so Italijani in Španci, prisotni pa so bili tudi predstavniki Belgije, Švice, Nemčije, Jugoslavije, Tunisa in celo Argentine. Predavanjem so prisostvovali v slikoviti stari palači nekdanjega tamkajšnjega poslovneža Francesca Datinija, ki je s svojo dejavnostjo obvladoval velik del zahodne Evrope. Njegova zapuščina je tudi izjemno bogat arhiv, shranjen v delu palače.

Ponedeljek 3. aprila je bil namenjen otvoritvi in spoznavanju štipendistov. Otvoritveni govori so se posvečali pozdravom, zahvalam »sponzorjem«, okvirno so poudarjali pomen arhivov in pisnega arhivskega gradiva. Predavatelji in štipendisti so bili nato povabljeni na večerjo »v počastitev udeležencev tečaja«.

V torek 4. aprila so bila na sporek štiri predavanja. **G. Piccini** iz Siene je predstavila udeležbo žene v toskanski medzadriji ter nakazala izhodišča za pomen ženskega dela na podeželju (pri poljskih in hišnih opravilih ter domači obrti). **E. Occhipinti** iz Milana je govorila o dejavnosti zemljiških posestev ženskih samostanov (opisala je organizacijo samostana, način poslovanja prek zastopnikov itd.). **M. Cattini** iz Parme je nakazal nekaj značilnosti položaja žene na podeželju. Poudaril je, da se zapostavljenost žene kaže v pojavu, da je poimenovana po očetu in kasneje po možu, še bolj pa v pojavu dote, s katero je oče moral opremiti dekle, da jo je bil bodoči mož voljan sprejeti. **C. A. Corsini** iz Firenc je ob slikovnem gradivu opisal vlogo in pomen žene kot dojilje.

V sredo 5. aprila je v dopoldanskem delu **L. Frangioni** iz Firenc predstavila vlogo žene v proizvodnih mestnih dejavnostih poznega srednjega veka. Po arhivu Datini je svoja izvajanja ponazorila s primerjavo Avignona, Genove, Firenc, Pise, Barcelone, Malorce in Valencie. Z izbranimi primeri je osvetlila tudi tehniko dela in notarske zapise. **P. Mainoni** iz Milana je pripravila okvirni uvod k primerjalni osvetlitvi pravnega položaja žene v gospodarstvu v Lombardiji in Kataloniji. Uvodne teze je podprla razčlenitev in primerjava odlokov milanskega (**L. Biondi** iz Milana) in barcelonskega (**P. Mainoni**) statuta. Zanimivo je, da barcelonski statut kaže izrazite podobnosti z (normiranim in dejanskim) položajem žene v mestih srednjeveške Istre.

V četrtek 6. aprila je **L. Frangioni** ob izvornikih predstavila prisotnim arhiv Datini. Sledilo je predavanje **G. Fiume** iz Palerma, ki je po strokovni literaturi opisala pojav in značilnosti (ženske) prostitucije s poudarkom na Italiji med 17. in 19. stoletjem. **L. Gatti** in **C. Ghiara** iz Genove sta nato govorili o svojih raziskavah genovske obrti, pri katerih sta se posluževali računalniške obdelave podatkov.

V petek 7. aprila je direktor inštituta Datini **G. Nigro** osvetlil proces izdelave suknja in metode založništva pri njem. **G. Muzzarelli** iz Bologne se je pri svojih izvajanjih o udeležbi žene v različnih dejavnostih opirala predvsem na literaturo, pri čemer je (dokaj pomanjkljivo) nakazala tudi historiat raziskav in posvetovanj o zgodovini žene. Udeleženci tečaja so tega dne v spremstvu **C. Ponija** iz Bologne obiskali staro florentinsko svilarno, kjer še danes na nekdanji način izdelujejo svilo za (drago) prodajo.

Ker je odpadel dopoldanski del sporeda, je bila v soboto 8. aprila odprta možnost za diskusijske vložke, kjer je **D. Mihelič** iz Ljubljane v daljšem prispevku opisala položaj žene v srednjeveškem Piranu in nakazala nekatere primerjave z izvajanjem prejšnjih dni. Nato je sledil ogled arhiva Datini pod vodstvom **L. Frangioni**. **C. Poni** je ob vizuelnih ponazorilih opisal tehnologijo in delitev dela po spolu na primeru izdelave svile med 16. in 18. stoletjem.

V nedeljo 9. in dopoldan v ponedeljek 10. aprila so si štipendisti po lastni izbiri ogledovali toskanske znamenitosti. Ponedeljkom popoldan pa je že pomenil začetek drugega strokovnega snidenja »XXI. študijskega tedna«. Otvoritev v komunalni palači je bila nadvse slovesna (ob zvokih godbe na pihala, ki so jo izvajali glasbeniki v nekdanji noši). Delovno predsedstvo je sestavljala številčno močna **izključno moška** ekipa (ki je vključevala tudi politični vrh — po stroki zgodovinarja **A. Fanfanija**). Od pozdravnih in uvodnih besed so imela strokovno težo le izvajanja **A. Gieysztorja** iz Varšave: bila so problemsko široka in vendar prijetno posplošena (segel je od raziskav položaja žene v literaturi, problemov, odprtih vprašanj do dosedanjih ključnih

ugotovitev). Tudi tega ponedeljkovega večera so udeleženci prisostvovali bleščeči (razsipno) razkošni večerji »v počastitev udeležencev posveta«.

Delovni del tega tedna se je v torek, sredo, petek in soboto (11., 12., 14. in 15. aprila) odvijal v avditoriju palače »dell'Industria« v Pratu. V četrtek 13. aprila so bila predavanja v Sieni. Delo je bilo organizirano tako, da je vsako dopoldne uvodnemu referatu, ki so ga prisotni prejeli kot gradivo, sledilo več pripravljivih diskusijskih prispevkov, potem pa je bil prostor za priložnostno debato. Osnovo popoldanskega dela je predstavljala vezan zvezek materialov, ki so bili predstavljeni v izvlečku, nutili pa so izhodišča za razpravo. Simultano prevajanje je udeležencem omogočilo, da so lahko spremljali predavanja v italijanščini, francoščini in angleščini.

V torek 11. aprila je imel izhodiščni referat na temo žene v agrarnem gospodarstvu **R. M. Smith** iz Oxforda. Svoj prispevek je naslovil »Žensko delo in zakonski stan v predindustrijski Angliji — razmišljanja«. Nakazal je položaj poročene in neporočene žene, njeno vključevanje v delo v gospodinjstvu in izven njega. Položaj žene se je spreminjal ob rastočem agrarnem kapitalizmu in predindustrijskem gospodarstvu. Živinorejska področja so se močneje naslanjala na žensko delo kot žitorodna. Na možnosti ženske zaposlitve je vplival tudi demografski razvoj. Linearna povezava: stagnacija prebivalstva — dvig mezd — boljša prehrana in porast rodnosti, pa glede na podatke ni dokazljiva; opazno je namreč stopnjevanje rodnosti v revščini kot rezultat zgodnejšega poročanja (nezaposlenih in eksistenčno ogroženih) žena. Uvodnemu referatu so s prispevki sledili **A. Gonzales Enciso** iz Valladolida, **R. Pastor** iz Madrida, **G. Piccini** iz Siene. Popoldan se je sestel znanstveni svet inštituta (prisostvovali so mu le člani), ki je določil temo naslednjega posvetovanja. Aprila 1990 bodo strokovnjaki v Pratu razglabljali o zgodovini tiska in papirja.

Za sredo 12. aprila je uvodni referat na temo mestne dejavnosti žene pripravil **D. Herlihy**, Providence. Govoril je o ženskem delu v mestih tradicionalne Evrope. Po ohranjenih spiskih davkoplachevalcev je ugotovil, koliko žena se v njih omenja in koliko žena v njih označuje poklicna opredelitev. Analiziral je ženske poklice in nakazal primerjavo med Parizom, Nemčijo, Španijo in Italijo. Raziskal je dva časovna vzorca: obdobje do 1300 in 15. stoletje. Ugotovil je, da se je delež žena v drugem vzorcu znižal tako glede števila omemb v spiskih kot glede števila poklicnih opredelitev. Opozoril je na cehovska pravila, ki ženo izključujejo iz cehovskega članstva. Pripravljene dodatke k uvodu so imeli **A. M. Piuž**, Ginevra, **M. Wensky**, Bonn in **A. Groppi**, Rim. Materiale za popoldanski del debate o kmečkem gospodarstvu in mestnih dejavnostih žena so pripravili **S. Epperlein**, **A. Guenzi**, **B. A. Holderness**, **V. Perkhavko**, **P. Katalin**, **Ch. Vanja**, **A. Izydorczyk-Kamler** in **A. Wyczanski**, **R. Ago**, **M. Bogucka**, **M. D'Amelia**, **A. Fauve-Chamoux**, **A. Karpinski**, **D. Lombardi**, **F. Reggiani**, **A. Manikowski**, **L. Morassi**, **L. Mottu-Weber**, **M. Palazzi**, **S. Sogner** in **H. Sandvik** ter **C. C. Simon Musescheid**.

V četrtek 13. aprila so organizatorji udeležence prepeljali v Sieno. Problem gospodarskih vidikov diskriminacije in marginalizacije žene za 13.—18. stoletje je skušala predstaviti **O. Redon** iz Pariza. Njen referat je bil izrazito posplošen; zanemarjal je vrsto bistvenih potoz, ki niso bile tipično zahodnoevropske. Omejil se je na vprašanja ženskega vpliva na imetje, ženskega položaja v ekonomiji dela (kot izrazito ženske posle je omenila prostitucijo, dojljstvo, babištvo, tkalstvo ter nespecializirana, slabo plačana dela). Po diskusiji in pripravljivih prispevkih raziskovalcev (**M. Luzzati**, **Sassari**, **B. Mesmer**, **Bern**, **G. Rossetti**, **Pisa**, **M. E. Wiesner**, **Wisconsin-Milwaukee**) so imeli udeleženci priložnost poskusiti posebnosti sienske kuhinje na (izredno) obilnem in kulinarčno pestrem kosilu. Sledil je obhod mesta in »koktajl v pozdrav udeležencev posveta« v občinski palači v Sieni.

V petek 14. aprila je **S. Shahar** iz Tel Aviva prebrala (k temi o normativnih ukrepih in predstavnosti žene v gospodarskem življenju) svoj izjemno atraktivni referat z naslovom »Regulacija in prezentacija žena v gospodarskem življenju (13. do 18. stoletje)«. Položaj žene je predstavila po besedilih visokega in poznega srednjega veka (predpisi o vedenju, vzgojne razprave, literarna dela, zakoni). Iz njenih izvajanj je odsevalo nekdanje splošno mnenje: žene so šibke tako fizično, mentalno kot moralno, kljub opaznim razlikam med položajem žena iz različnih družbenih slojev. Od pripravljivih prispevkov sta sledila le **G. Jacobsen** iz Köbenhavna in **Ch. Vanja** iz Kasla. Gradivo za popoldansko razpravo o vprašanih gospodarskih vidikih marginalizacije in diskriminacije ter normative in prisotnosti žene v gospodarskem življenju so pripravili **M. A. Gonzales**, **N. Feič**, **W. Panciera**, **B. Schnegg**, **M. E. Wiesner**, **I. Chabot**, **G. V. Glazyrina**, **N. L. Puschariova**, **M. Rivera** ter **R. Sarti**. Zvečer so se udeleženci lahko udeležili vodenega obiska Centra za sodobno umetnost »L. Pecci«.

V soboto 15. aprila dopoldan je vsem izvajanjem prejšnjih dni sledila okrogla miza, kjer so aktivni udeleženci (**G. Duby**, **Pariz**, **S. Woolf**, **S. Domenico di Fiesole**, **R. Ago**, **R. Smith**, **O. Redon**, **S. Shahar**) prispevali mnenja o svojih videnjih bistvenih vprašanj v zgodovini žene v gospodarstvu od 13. do 18. stoletja. Okroglo mizo je zaključila diskusija in slovo.

Predavanja in diskusijski prispevki drugega tedna bodo tudi objavljeni v zbirki *Atti delle settimane di studi*. Dosedanja zbirka in tudi druge objave inštituta so bile udeležencem na ogled v vitrinah.

Darja Mihelič

MEDNARODNO POSVETOVANJE »IL CODICE DIPLOMATICO ISTRIANO E LE FONTI PER LA STORIA DI TRIESTE E DELL'ISTRIA DALLA DIVULGAZIONE A STAMPA ALLA BANCA DATI«

(Rovinj, 9. maja 1989)

Povod za posvetovanje je sprožil prijeten dogodek: ponatis objave virov za zgodovino Istre *Codice Diplomatico Istriano* Pietra Kandlerja (Trieste 1864). Delo je najprej med 1846 in 1853 izhajalo v obliki nevezanih listov kot priloga k tržaški reviji *L'Istria*, 1861 pa je izšel še dober ducat listin. Delo je bilo ponovno objavljeno 1862—1865 v petih zvezkih. Popolno zbirko prve objave (prilog) je praktično nemogoče najti. Ze druga izdaja, ki je pravkar doživela ponatis, ne vsebuje vseh priobčenih tekstov prve; celo objava istih virov je v njej večkrat spremenjena. Tudi s to publikacijo pa se danes ponašajo le redke knjižnice. Delo je vzbujalo pozornost v svojem in kasnejšem času, v njem priobčeni viri pa še čakajo na moderno, kritično izdajo.

Posvetovanje so pripravili Središče za zgodovinska raziskovanja iz Rovinja ter Gruppo Ricerche Storiche in Lloyd Adriatico iz Trsta. Aktivnim udeležencem so omogočili tehnično dovršeno izvajanje in spremljanje predavanj v knjižničnem okolju prostorov rovinjskega organizatorja. Povabili so jih na »poslovno kosilo«, za udeležbo pa so se jim najlepše oddolžili s knjižnim darilom — izvodom ponatisa Kandlerjeve publikacije.

Program posvetovanja je bil zastavljen v dveh različnih smereh, ki sta se tu in tam celo nekoliko preveč prepletali. Del predavanj je bil usmerjen v predstavitve modernega pristopa k objavi virov in obvladovanju podatkov z računalniki, drugi del pa je bil zasnovan s klasičnimi osvetlitvami raznih vidikov in pomena Kandlerjevega dela in virov za zgodovino Istre.

Otvoritvi in pozdravam je sledil delovni del posvetovanja. Profesor tržaške univerze **G. Cervani** je govoril o Kandlerju kot človeku in znanstveniku in o njegovem *Codice Diplomatico Istriano*, katerega ugled med znanstveniki ni bil vedno deležen enotne sodbe in je doživljal vzpone in padce. Nato je **F. Colombo**, član raziskovalne skupine iz Trsta, opisal in z vizuelnimi pomagali predočil prisotnim najosnovnejše (zato v veliki meri tudi že poznane) pojme in možnosti uporabe računalnika za obvladovanje podatkov. Iz vrste predavateljev, ki so govorili o modernih možnostih dela z računalniki, je nedvomno vzbudil največ pozornosti prispevek **R. Härtla**, direktorja Inštituta za pomožne zgodovinske vede univerze v Gradcu. Predstavil je delo z računalniki na seznamih virov za zgodovino oglejskega patriarhata in Štajerske, ki ga omenjeni graški inštitut uspešno izvaja v sodelovanju z univerzo v Göttingenu. Referat **D. Miheličeve**, sodelavke Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU iz Ljubljane, je s standardnim zgodovinskim pristopom nakazal primerjavo med dvema objavama virov: de Franceschijevim *Chartularium Piranense* in Kandlerjevim *Codice*. Poanta prispevka je bila na oceni (skromne) objavljenosti fonda listin piranskega arhiva in na širokih možnostih nadaljnega tovrstnega dela. **D. Munič**, sodelavec Zavoda za povijesne znanosti Istre JAZU na Reki je v obširnejšem prispevku predstavil Bibliografijo za zgodovino Istre, ki je izšla pri JAZU v Zagrebu. **L. Margetič** z reške univerze je na primeru nekaj objavljenih listin v Kandlerjevem *Codice* nakazal nove utemeljitve korekcij tamkajšnjih datacij. Sodelavca tržaške mestne knjižnice sta najprej teoretično (**A. R. Rugliano**), nato pa v obliki nazornih prikazov (**R. Arcon**) predočila uporabnost računalnika pri obvladovanju zgodovinskih arhivskih fondov tržaškega komunalnega arhiva. **F. Colombo** je nato predstavil računalniško delovanje na fondih podatkov. Po odmoru je predsedujoči prebral prispevek **D. Klana**, predstavnika JAZU, ki je razmišljal o prihodnjem delu na istrskih listinah. **J. Sumrada**, sodelavec Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU iz Ljubljane, je predaval o odnosu objave Gradiva za zgodovino Slovencev Franca Kosa do Kandlerjevega *Codice*. Opozoril je na številne popravke datacij, lokacij in celo falsifikatov, ki jih je v Kandlerjevem delu našel Kos. **A. Giusa** iz centra za katalogizacijo in restavracijo za deželo Furlanija—Julijska krajina je na banki podatkov iz fonda oporok listinskega arhiva v Trstu prikazal udeležencem dostopnost informacij ter razne možnosti njihovega razporejanja. **M. Bertoša** iz zgodovinskega inštituta JAZU v Puli je nakazal razmerje sodobne (zlasti francoske) historiografije do del, kakršno je Kandlerjevo. **R. Pavanello** s tržaške univerze je govoril o odnosu *Codice* do virov za zgodovino Trsta; označil je nekatere arhivalije tržaškega listinskega arhiva in poudaril njihov pomen za zgodovi-